

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนสถานในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ คือ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ และกุฏิ หรือสิ่งก่อสร้างอื่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นศูนย์กลางสังคมของพุทธศาสนิกชน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมประเพณี ในพระพุทธศาสนา เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในพุทธศาสนา ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์และสถูป^{๑๒}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกการใช้สอยเสนาสนะอันสงัด อันได้แก่ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง มีชอกเขา ถ้ำในภูเขา ป่าช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ลอมฟางที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน ว่า เหมาะจะเป็นที่หลีกเร้น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และมีปรากฏว่า “ในพรรษาที่ ๓ ขณะประทับจำพรรษา ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ จึงได้ทูลขออนุญาตสร้างเสนาสนะถวาย จึงทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียวเรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำที่สร้างขึ้น ทรงแนุโมทนาด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า

“วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้น ยังป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหารแก่สงฆ์เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุขเพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ...”^๒

^๑ วสันต์ ชีวะสารณ์, ศาสนสถานในพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท, ๒๕๕๒, หน้า ๔.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙, สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๔, หน้า ๕๐.

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และศาสนสถาน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภท ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้าง กิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงเพื่อให้สถานที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการ ท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า “การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ชื่นชมและ เพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบน พื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ” ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์ ทรัพยากรและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นกำลังได้รับความนิยมสูงสุดคล้อย กับกระแสการอนุรักษ์ในโลกโดยจากผลการประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิลในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๕ ได้ให้ ความสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้หลายประเทศตื่นตัวในเรื่องการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ รวมทั้งประเทศไทยด้วย ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (๒๕๔๐ - ๒๕๔๔)^๑ ได้มุ่งให้ความสำคัญกับการใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในมิติที่มีใช้เพียงเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจด้านเดียวแต่ยังมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้มีความต่อเนื่องในการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับ ศักยภาพเชิงวัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อจากที่ กำหนดในแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดทำแผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๕๓) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบในการประชุม เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยกำหนดนโยบายของแผนไว้ว่าเป็นการพัฒนาให้ประเทศไทยคงความเป็นผู้นำ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙, สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๔), หน้า ๕๐.

ทางการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกอย่างต่อเนื่อง โดยได้ให้การท่องเที่ยวของไทยมีการพัฒนาควบคู่ไปกับสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเพื่อเป็นการเร่งรัดให้เกิดการกระจายรายได้ และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมและเข้มแข็งในการบริหารจัดการในธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรง และเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรของไทยให้คงความสมบูรณ์ ตลอดจนคงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ชัดเจน^๑

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและศิลปวัฒนธรรม ที่สำคัญของมนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัด พระปรางค์ อุโบสถ วิหาร สถูปเจดีย์ พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ หอไตร นั้น เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของชนชาติไทยสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และเทคโนโลยี การจัดการของผู้คนในสังคมเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านโบราณคดี ศาสนสถาน วัฒนธรรม จารีตประเพณี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม สุนทรียศาสตร์ฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดนั้น นับว่ามีคุณค่าและมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง เพราะวัดเป็นแหล่งที่เชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและเป็นสถานที่รวบรวมมรดกศิลปวัฒนธรรม และศิลปกรรมอันวิจิตรงดงามเพียบพร้อมด้วยคุณค่าทางศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ นอกจากนี้วัดยังประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทั้งทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม วัดจึงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางศิลปะที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ^๒

สถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ศาสนสถานที่สำคัญของวัดในกรุงเทพมหานครถือว่า เป็น แหล่งรวมสามารด ศึกษาย้อนกลับได้ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นมาของชุมชน สังคม และการเป็นแหล่งรวมของศิลปวิทยาการต่างๆ ตลอดจนองค์ความรู้ด้านพุทธศาสตร์และพุทธศิลป์ มีความสำคัญต่อการเป็นมรดกเชิงประวัติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่เฉพาะแต่คนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น นักท่องเที่ยวต่างชาติก็ยังสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าความรู้โดยอาศัยวัด ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ นอกเหนือจากการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติต่าง ๆ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนใน

^๑ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๔), หน้า ๔๖.

^๒ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ “การท่องเที่ยว” ใน ตำรา-เอกสารวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ, หน่วยศึกษานิเทศก์, ๒๕๓๓), หน้า ๘๙-๙๐.

สังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขาลดลงจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงามสงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา^๑

ศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องมีการอนุรักษ์ตลอดถึงการส่งเสริมเพื่อให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยปฏิบัติตาม กฎกติกา และข้อห้ามของสถานที่นั้น ช่วยกันรักษา และไม่นำสิ่งของใด ๆ ออกจากสถานที่นั้น ๆ การส่งเสริมการท่องเที่ยวใน เขตศาสนสถาน สิ่งที่สำคัญคือการบริหารจัดการ ซึ่งถือเป็น กระบวนการประสานการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างสมบูรณ์ได้ โดยการร่วมมือกันของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น มีการจัดการวางแผน คือ กระบวนการในขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ดำเนินการสามารถไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้และปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่ในปัจจุบัน การวางแผนงานในการดำเนินงานสำหรับองค์กร ทั้งนี้ แผนการดำเนินงานต่าง ๆ สามารถมีการปรับปรุง พัฒนา ระหว่างการดำเนินการได้ เพื่อผสมผสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ มี การจัดองค์กร คือออกแบบและกำหนดภาระงานออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

การขยายตัวการท่องเที่ยวในประเทศ ทำให้สภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงเกิดผลกระทบในทางลบตามมา ทั้งผลกระทบทางกายภาพ เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม และได้ส่งผลกระทบถึงวัด ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายในวัด เช่น การก่อสร้างอาคารใหม่ที่ไม่ประสานสอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างอันเป็นองค์ภูมิสถาปัตยกรรมเดิม การทำลายโบราณวัตถุ โบราณสถาน

^๑ รศิกา อังกูร, ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยการนำชมศิลปวัฒนธรรม, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๘.

ของบุคคลผู้เกี่ยวข้องโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การขาดการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวและภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม การขาดการควบคุมการจัดการใช้ที่ดินภายในวัดเพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น ความสง่างามของโบสถ์ เจดีย์ วิหาร รวมถึงการละเลยด้านคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างคุณค่าทางจริยธรรมเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีค่าในการท่องเที่ยว

แนวทางการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนให้ศาสนสถานที่สำคัญของวัดเป็นสถานที่แหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางและมาตรการที่หลากหลาย เช่น การจัดการบริหารอนุรักษ์วัด ด้วยการร่วมมือกันระหว่างวัด กรมศิลปากร และภาคเอกชน การพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์โบราณวัตถุ โบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาติได้ และถ้าหากวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้มีการดำเนินการในลักษณะของการเสริมสร้างคุณค่าของการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการและส่งเสริมให้ ชุมชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม รวมทั้งการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดเข้าด้วยกัน ก็นับว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งของ ผู้ที่สนใจ และนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการกิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีการเรียนรู้ในทางพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงได้ให้ความสนใจ การศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อค้นหาศาสนสถานที่สำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของศาสนสถานของวัดในกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและคนต่างชาติและเพื่อศึกษาการบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถาน และการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร ศาสนสถานที่สำคัญและทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดมีอะไรบ้างแหล่งที่ถือเป็นทรัพยากรในการดึงดูดการท่องเที่ยวเป็นเช่นไร การบริหารจัดการด้านศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ให้เกิดความยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยมายาวนาน

๑.๒ วัดคู่ประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อค้นหาศาสนสถานที่สำคัญของวัดในกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและคนต่างชาติ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของศาสนสถานในวัดกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและคนต่างชาติ

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยวของวัดใน กรุงเทพมหานคร

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ขอบเขตพื้นที่ และขอบเขตด้านเนื้อหา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้การศึกษา ศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) เพื่อค้นหา ศาสนสถานที่สำคัญของวัดในกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและคนต่างชาติคือ พระปรางค์ สถูปเจดีย์ พระอุโบสถ พระพุทธรูป วิหาร ระเบียง หอไตร ศาลาการเปรียญและโลหปราสาท

๒) เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของศาสนสถานในวัดกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนไทยและคนต่างชาติ

๓) เพื่อศึกษาการบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยวของวัดใน กรุงเทพมหานคร

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง ศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานครคือ พระปรางค์ สถูปเจดีย์ พระอุโบสถ พระพุทธรูป วิหาร ระเบียง หอไตร ศาลาการเปรียญและ โลหะปราสาท ที่มีอยู่ในวัด จำนวน ๔๐ วัด

ขอบเขตการวิจัยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยวิจัย หนังสือ ศึกษาด้านประวัติและความสำคัญของศาสนสถานในวัดกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนไทยและคนต่างชาติ

ขอบเขตการวิจัย ศึกษาด้านการบริหารการอนุรักษ์ ศาสนสถานที่สำคัญและการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานครจากการสัมภาษณ์ และสนทนาประกอบด้วย เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสวัด ผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือเจ้าหน้าที่ ๆ ลูกจ้างผู้เกี่ยวข้องของศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร ดังนี้

การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) จำนวน ๔๐ คน/รูป จากเจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสวัด ผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือเจ้าหน้าที่ ๆ ลูกจ้างผู้เกี่ยวข้องของศาสนสถาน และผู้ที่มีความรู้ของวัดที่มีศาสนสถานการท่องเที่ยวที่สำคัญนั้น ๆ

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ได้แก่ช่วงระยะเวลาที่ทำการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยมีระยะเวลาศึกษาเก็บข้อมูลต่างๆ ช่วงตั้งแต่เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ – มีนาคม ๒๕๕๒

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ ศาสนสถานที่สำคัญ หมายถึง พระปรางค์ สถูปเจดีย์ พระอุโบสถ พระพุทธรูป วิหาร ระเบียง หอไตร ศาลาการเปรียญและ โถงพระราสาท ที่มีอยู่ในวัด เป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับศาสนาที่เป็นสถาปัตยกรรมหรือจิตรกรรมอันดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดความต้องการเดินทางไปชมหรือไปท่องเที่ยวศึกษาหาความรู้และความเพลิดเพลินทางจิตใจ

๑.๔.๒ การท่องเที่ยวในวัด หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชม และศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ หมายความว่า การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเฉพาะศาสนสถานที่สำคัญ

๑.๔.๓ วัด หมายถึง ศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารถาวรวัตถุต่างๆ เป็นที่พำนักอาศัย ศึกษา ปฏิบัติ พระธรรมวินัย และประกอบศาสนกิจของพระภิกษุ สงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณี วัดทั้งหลายมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน แต่ในทางพระวินัยมีฐานะแตกต่างกัน ดังนั้น ตามมาตรา ๓๑ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ จำแนกวัดออกเป็น ๒ ชนิด คือ สำนักสงฆ์ และวัดที่ได้ รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

๑.๔.๔ พระปรางค์ หมายถึง เป็นปูชนียสถานที่ดัดแปลงมาจากปรางค์ปราสาทของกัมพูชาหรือขอม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นมาควบคู่กับเจดีย์และนิยมก่อสร้างกันมากในภาคกลาง แต่ทางภาคเหนือจะไม่ค่อยปรากฏการก่อสร้าง และเมื่อสร้างจะใช้เป็นศาสนสถานให้เป็นประธานอยู่ตรงศูนย์กลางของวัด และเป็นสถานที่สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่มาของคำว่า “พระมหาธาตุ” นั้นเอง ลักษณะการก่อสร้างนิยมสร้างด้วยการก่ออิฐ หรือศิลาแลง รูปทรงคล้ายฝักข้าวโพด ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมขนาดลดหลั่นกันไป

๑.๔.๕ เจดีย์ หมายถึง สิ่งที่ก่อขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพบูชาหรือสิ่งที่ใช้เตือนใจให้ระลึกถึง ในทางศาสนาก็หมายถึงสถานที่หรือสิ่งที่เคารพบูชาเนื่องด้วยพระพุทธเจ้า หรือพระพุทธศาสนาเรียกเต็ม ๆ ว่าสัมมาสัมพุทธเจดีย์หรือพุทธเจดีย์ มี ๔ ประเภท คือ ๑. ธาตุเจดีย์ ๒. บริโภคเจดีย์ ๓. ธรรมเจดีย์ ๔. อุเทสิกเจดีย์

๑.๔.๖ วิหาร หมายถึง ศาสนสถานที่สำคัญ ที่มีอยู่ในวัด เป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับศาสนา ถึงอาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คู่กับโบสถ์ หรือที่พักอาศัย กุฏิ (สำหรับพระภิกษุ) ตึกใหญ่สำหรับภิกษุทั้งหลายอยู่อาศัยของพระสงฆ์

๑.๔.๗ หอไตร หมายถึง ศาสนสถานที่สำคัญ ที่มีอยู่ในวัด เป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับศาสนาอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเป็นหอสูงสำหรับเก็บคัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือธรรมทางพุทธศาสนา เรียกว่าหอพระไตร ก็มี หอพระธรรม ก็มี

๑.๔.๘ พระอุโบสถ หมายถึง ศาสนสถานที่สำคัญ ที่มีอยู่ในวัด เป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับศาสนา เป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประชุมทำสังฆกรรม เช่น สวดพระปาติโมกข์ อุปสมบท มีสีมาเป็นเครื่องขอบเขตในวัดหลวง

๑.๔.๙ พระพุทธรูป หมายถึง ศาสนสถานที่สำคัญ ที่มีอยู่ในวัด เป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับศาสนา เป็นพระประธานที่ประชาชน เลื่อมใสนิยมกราบไหว้

๑.๔.๑๐ โลหะประสาท หมายถึง ศาสนสถาน คฤหาสน์ที่มียอดเป็นโลหะ และเป็นโลหะปราสาท ที่อยู่ในวัดราชนัสดารามวรวิหาร

๑.๔.๑๑ สถูปเจดีย์ หมายถึง ศาสนสถานที่สำคัญ ที่มีอยู่ในวัด เป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับศาสนา สิ่งก่อสร้างสำคัญเป็นประธานของวัดมาตั้งแต่ยุคแรกของการประดิษฐานพระพุทธศาสนา เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเรียกว่า “พระบรมธาตุเจดีย์” หรืออุฐีเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชาและเป็นการรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมมาสัมพุทธเจ้า

๑.๔.๑๒ ศาลาการเปรียญ หมายถึง ศาสนสถานที่สำคัญ ที่มีอยู่ในวัด เป็นสิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับศาสนา เป็นอาคารอเนกประสงค์ ใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาการเรียนของสงฆ์ กิจกรรม ทางศาสนากำเป็ญกุศลต่างๆ เป็นศาลายกพื้นสูง บนพื้นด้านหนึ่งยกพื้นเป็นที่นั่งของพระสงฆ์ยาว ตลอดอาคาร ด้านหนึ่งตั้งโต๊ะหมู่บูชาและประดิษฐานพระพุทธรูปมาเป็นประธาน

๑.๔.๑๓ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งด้วยจุดประสงค์ต่างๆ โดยได้มีการพักผ่อน เยี่ยมชม ชื่นชม กราบไหว้หรือศึกษาสิ่งแวดล้อม ในศาสนสถานี่แห่งนั้น

๑.๔.๑๔ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในชุมชน การชมโบราณสถานประวัติศาสตร์ การชมแหล่งศาสนสถานที่สำคัญ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัดอุประสงค์ส่วนใหญ่เป็นการ

ท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และชื่นชมความงดงามของสิ่งต่างๆที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยมีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์และการท่องเที่ยว

๑.๔.๑๕ การอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยว หมายถึง อนุรักษ์ ศาสนสถานสืบทอดพระพุทธศาสนา อนุรักษ์ปูชนียสถาน โบราณสถานที่ต้องอนุรักษ์ เป็นที่สักการบูชา

๑.๔.๑๖ อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึงทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น อุโบสถ วิหาร พุทธศิลป์ สัญลักษณ์พระพุทธรูปศาสนา

๑.๔.๑๗ เจ้าอาวาส หมายถึงพระหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือตัวแทนมีหน้าที่ดูแลด้านการบริหารจัดการ ต่อศาสนสถานที่สำคัญเพื่อการท่องเที่ยวของวัดนั้น

๑.๔.๑๘ เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างหรือข้าราชการกรมการศาสนามีหน้าที่ดูแลด้านการบริการจัดการต่อศาสนสถานเพื่อการท่องเที่ยวของวัดนั้น

๑.๔.๑๙ การบริหาร การอนุรักษ์ หมายถึงการดูแล การบริหารจัดการศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ทำให้ทราบถึงศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและคนต่างชาติ

๑.๕.๒ ทำให้ทราบประวัติและความสำคัญของศาสนสถานในวัดกรุงเทพมหานครที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและคนต่างชาติ

๑.๕.๓ ทำให้ทราบเกี่ยวกับการบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร